

תדניס מהדורת זינוי הרבים של הסכר

צומחות יחד

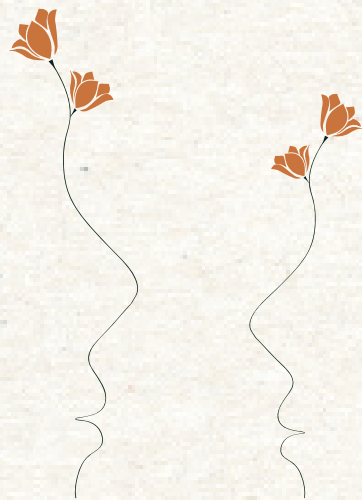
יפה כלבנה

פרקי לימוד ושיח

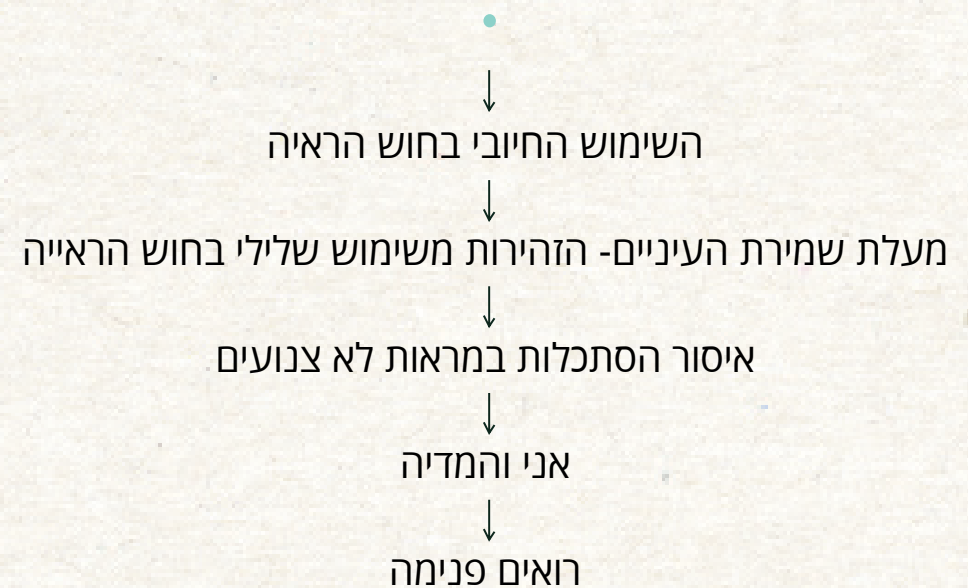
לאימהות ומחנכות עם הבת
ולנערות ונשים צעירות בחברותא

מאת הרב ערן משה ורינה מרגלית

מה שאני רואה
משפיע עלי

מה שאני רואה משפיע עלי

א. השימוש החיובי בחוש הראייה

הקב"ה ברא אותנו בצורה מופלאה, עם חוש הראייה המאפשר לנו לראות את העולם וליהנות ממנו. יחד עם זאת, מוטלת עלינו האחריות להשתמש בחוש זה בצורה נכונה.

כהקדמה ללימוד חשובו:

♥ מהו יצר הסקרנות? מה הוא ייעודו? מתי הוא חיובי ומתי לא?

♥ האם יש קשר בין יצר הסקרנות הנטוע באדם ובין השימוש בחוש הראייה?

♥ האם יש משהו מיוחד שכל אחת מכן אוהבת לראות?

בתחילה נלמד על ערכו של חוש הראייה ועל השימושים החיוביים בו. כתב רבנו בחיי בספרו 'כד הקמח' (בערך 'זנות הלב והעין') שהקב"ה נטע באדם חמישה חושים: שלושה רוחניים - הראייה, השמיעה והריח, ושניים גופניים - הטעם והמישוש. אנו משתמשים בחושים הללו בכל פעולותינו, ואין אנו רשאים ליהנות מהם בלא ברכה.

זזה לשונו:

חוש הראות, מצינו הרבה דברים שתקנו רבותינו ז"ל לברך על חוש הראות והם (ברכות מט ע"ב) הרואה חמה בתקופתה [ברכה מיוחדת שיש לברך פעם בעשרים ושמונה שנים על התחדשות השמש, בהגעתה למקום שבו נבראה], לבנה בחידושה [קידוש לבנה' מדי חודש], והרואה חבירו לאחר י"ב חדש [ושמח ומברך 'שהחיינו'], והרואה את הים הגדול [ברכת 'שעשה את הים הגדול'], והאי מאן דנפיק ביומי דניסן וחזא אלני דמלבלבי [תרגום: היוצא בימי ניסן ורואה אילנות מלבלבים - והכוונה ליברכת האילנות' בחודש ניסן], בכל אלו חייב לברך, ומזה תקנו לנו זיכרונם לברכה ברכת 'יוצר המאורות'

לאמרה בכל יום לפי שהשמש מתחדש וזורה בכל יום, ומי שבנה בית חדש וקנה כלים חדשים שנתחייב לברך שהחיינו, הכל נמשך אחר חוש הראות[...].
[...] חוש הראות נתחלק לב' חלקים טוב ורע:
החלק הטוב הוא שנצטוינו להסתכל ביצירות השם יתברך אשר יצר בעולמו כדי להתבונן מזה מעלתו ויכולתו. וכן אמר דוד "כִּי אֶרְאֶה שָׁמַיִךְ מַעֲשֵׂה אֲצַבְעֶיךָ יָרַח וְכוכְבִּים אֲשֶׁר כֹּונֶנֶתָה" (תהילים ח, ד). וכתוב "הַשָּׁמַיִם מְסֻפָּרִים כְּבוֹד אֵל וּמַעֲשֵׂה יָדָיו וכו'" (תהילים יט, ב). וכן אמר ישעיה עליו השלום "שָׂאוּ מְרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי בָרָא אֱלֹהִים" וגו' (ישעיה מ, כו). נצטוינו להסתכל בהם ולהתבונן שהם שלוחים מאתו יתברך ואין כחם רק מכחו ומכח עצמם לא ייטיבו ולא ירעו [...]. נצטוינו להסתכל בדבר שיש בו תועלת לגוף ולנפש.

דוגמה לאפשרות החיובית ולאפשרות השלילית בכוח הראייה מצאנו במדרש הבא:

"וַתֵּשֶׂא אֶשֶׁת אֲדֹנָיו" (בראשית לט, ז) [אשת פוטיפר שהשתמשה בחוש הראות באופן שלילי בראייתה ותאוותה ליוסף] -
[על כך דרשו חכמים את הפסוק בתהלים] זהו שאמר הכתוב: "תִּחְשַׁכְנָה עֵינֵיהֶם מִרְאוֹת" וגו' (תהלים סט, כד).
אתה מוצא שהצדיקים מתרוממין בעיניהם [שמשתמשים בצורה ראויה בחוש הראייה, והמדרש מביא דוגמאות לכך]:
שנאמר: "וַיֵּשֶׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת הַמָּקוֹם" (בראשית כב, ד).
וכן "וַיֵּשֶׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה אֵיל" (שם יג). וכן "וַיֵּשֶׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים" (שם יח, ב).
ביצחק "וַיֵּצֵא יִצְחָק לְשׁוּחַ בְּשָׂדֵה לְפָנוֹת עָרְב וַיֵּשֶׂא עֵינָיו וַיֵּרָא" וגו' (שם כד, ג).

ביעקב (שם לג) "וַיֵּשֶׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה עֵשָׂו בָּא... וַיַּחֲץ אֶת הַיְלָדִים" (שם לג, א).

תנחומא וישב ו

ולעומת הצדיקים שמשתמשים בעיניהם לטובה, מוסיף המדרש ומלמד על הרשעים שמשתמשים בחוש הראות בצורה שלילית:
אבל הרשעים נופלים בעיניהם שנאמר: "וַיֵּשֶׂא לוֹט אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת כָּל כְּפַר הַיַּרְדֵּן" (שם יג, י), זה סדום שהניח לאברהם והלך לסדום לעשות מעשיהן [...].
"וַיֵּרָא בְּלֶק בֶּן צְפוּר" (במדבר כב, ב - שרצה לקלל ישראל).
וכן אתה פותר את כולם.

שם

- מה פירוש המילים "ותחשכנה עיניהם מראות"?
- אילו דוגמאות מביא המדרש לראייה חיובית ולראייה שלילית?
- הביאי דוגמה לשימוש חיובי בחוש הראייה.

השלמה - מה נאה אילן זה

בלומדנו על כוח הראייה, נוכחנו לדעת כי יש ערך חיובי להתבוננות של האדם בבריאה. משום כך חכמים תיקנו לברך את 'ברכת האילנות' בימי ניסן, וכן בזמן הגמרא נהגו לברך ברכת "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם שככה לו בעולמו" בזמן ראיית בני אדם, בעלי חיים ואילנות כאשר הם יפים מאוד (כמובא בגמרא ברכות דף מג ודף נח ובשולחן ערוך אורח חיים סימן רכה, סעיף י), אלא שכיום לא נהגו לברך ברכה זו (ע"פ המשנה ברורה שם).

לאור זאת, נשאלת השאלה מדוע במשנה באבות אומר רבי שמעון את האמירה הבאה:

רבי שמעון אומר, המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר, מה נאה אילן זה ומה נאה ניר זה, מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו.

אבות פרק ג, משנה ז

❖ כיצד, לפי דעתך, ניתן להסביר את הדברים?

עיינו גם בדברי הפרשנים על המשנה:

מה נאה אילן זה מה נאה ניר זה – הוא הדין לכל שיחה בטלה. אלא שדבר בהווה שדרך הולכי דרכים לדבר מה שרואים בעיניהם. ויש אומרים דאשמעינן רבותא [חידוש] דאף על גב דעל ידי כן הוא מברך "ברוך שככה לו בעולמו" [שכאשר רואה אילן, מברך על כך ברכה לה'], אף על פי כן מעלין עליו כאילו מתחייב בנפשו, מפני שהפסיק ממשנתו [ולא היה לו להפסיק מלימוד התורה לשם כך].

רבי עובדיה מברטנורא על המשנה

כאילו מתחייב בנפשו – אף דבאמת אינו מתחייב בנפשו, דהרי משבח להקב"ה, על כל פנים גלי אדעתיה [מגלה בדעתו, בזה שהפסיק מלימוד] שאין עינו ולבו קשורים בדברי אלקים חיים.

תפארת ישראל, יבין אות מו

ביאור והעמקה

אומנם ישנה חשיבות לראיית הטבע ולהתפעלות מהיופי שבעולמו של הקב"ה, אך התורה היא המדריכה אותנו מתי נכון להשתמש בכוח הראייה ובאיזה אופן. לכן, מי שעוסק בתורה – אסור לו להפסיק באותה עת מלימודו לצורך ראיית הטבע, כי רק על פי התורה אנו יודעים איך להשתמש בכוח זה בצורה הנכונה.

ב. מעלת שמירת העיניים – הזהירות משימוש שלילי בחוש הראייה

נלמד כעת על הסכנה שיכולה להיות בחוש הראייה, ועל הזהירות משימוש שלילי בו.

עיינו במקורות הבאים:

וְתָרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֵאֲכָל וְכִי תֵאָוֶה הוּא לְעֵינַיִם וְנִחְמַד הָעֵץ לְהִשְׁכִּיל וְתִקַּח מִפְרֵיו וְתֹאכַל וְתִתֵּן גַּם לְאִשְׁתָּהּ עִמָּהּ וְיֹאכַל.

בראשית ג, ו

תנו רבנן: סוטה נתנה עיניה במי שאינו ראוי לה, מה שביקשה – לא ניתן לה [אותה אשה נשואה, ראתה גבר זר ונמשכה אחריו, ורצונה לא נתקיים], ומה שבידה נטלוהו ממנה [סופה שתפסיד את בעלה כשתודה במעשיה, או שתמות לכשתשתה את 'מי הסוטה' ותיענש], שכל הנותן עיניו במה שאינו שלו – מה שמבקש אין נותנין לו, ומה שבידו נוטלין הימנו.

סוטה ט ע"א

❖ מה גרם לחטא של חוה? מה פירוש המילה 'תאוה'?

❖ לפי חז"ל, מהו חטאה של אישה סוטה, וכיצד יש מידה כנגד מידה בעונשה?

ביאור

השורש של חטאה של חוה הוא בהימשכות בעקבות מראה העיניים לחמוד דבר שלא היה שייך לה. גם ביחס לסוטה מדגישים חכמים כי השורש לחטאה הוא "נתנה עיניה במי שאינו ראוי לה".

✪ איך אדם יכול לדעת מה ראוי ומתאים לו?

בתורה נאמר: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם" (במדבר טו, לט), וכתב על כך בעל 'ספר החינוך':

שלא ירדוף האדם אחר מראה עיניו, ובכלל זה שלא לרדוף אחר תאוות העולם הזה, כי אחריתם רעה וכדי בזיון וקצף. וזה שאמרו זכרונם לברכה (ספרי, כאן), "ולא תתורו [...] ואחרי עיניכם" – זו זנות, שנאמר: "ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני" (שופטים יד, ג) [...] ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות.

[...] וכן מי שהוא תר אחר עיניו, כלומר שהוא רודף אחר תאוות העולם, כגון שהוא משים לבו תמיד להרבות תענוגים גדולים לנפשו מבלי שיכוין בהן כלל לכוונה טובה, כלומר שלא יעשה כדי שיעמוד בריא ויוכל להשתדל בעבודת בוראו, רק להשלים נפשו בתענוגים, כל מי שהוא הולך בדרך זה עובר על לאו זה תמיד, בכל עת עסקו, במה שאמרנו.

ספר החינוך, מצווה שמז

וכן כתב בעל 'ספר החינוך' (במצווה קפח) ביחס לאיסורי קרבה לעריות: "ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, שגם להן אסור להרהר אחר האנשים זולתי בבעליהן, שעליהם ראוי להן להמשיך כל חשקן וחפצן, וכן יעשו בנות ישראל הכשירות".

ביחס לשמחת בית השואבה בבית המקדש בחג הסוכות נאמר כי מפני החשש לקלות ראש ובשל הצורך בצניעות, הפרידו בין הגברים לנשים: "התקינו שיהיו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה" (סוכה נא ע"א), ומובן שהנשים היו מסתכלות על הגברים וכך חוו את שמחת בית השואבה.

✪ מה מושך בני אדם לראות מראה לא צנוע? איזו בעיה יש בכך?

✪ מה נותן לך כוח לבחור לא לראות דברים אסורים? על מה את מוותרת ומה תרוויחי

מכך?

✪ לפי בעל 'ספר החינוך', מה פירוש הציווי "ולא תתרו אחרי עיניכם"? מה הקשר

בין ראיית העיניים ובין רדיפה אחר תאוות העולם הזה?

✪ כיצד ניתן להבין כי מצד אחד גם לנשים יש איסור "לא תתורו" ומצד שני לנשים

מותר להסתכל על הגברים, כמו למשל בשמחת בית השואבה?

ביאור וסיכום:

ראינו במקורות כי גם אישה יכולה להיות מושפעת לרעה ממה שהיא רואה, וגם היא שייכת באיסור "לא תתורו", ועל כן גם אישה צריכה להישמר מראיית גברים כאשר הדבר מוביל להרהורי תאוה ולזנות.

אולם אצל גברים איסור ראייה והרהור בנשים הוא חמור יותר, מכיוון שהוא כולל איסור נוסף של "ונשמרת מכל דבר רע" (אצל גבר קיים חשש שההרהור יגרום לו להוצאת זרע לבטלה), דבר שאינו קיים אצל נשים, ולכן רוב דיוני הפוסקים עסקו באיסור זה.

באופן מעשי, אכן קשה לתת גדרים ברורים ומעשיים לנשים באיסור זה: מצד אחד ברור שראיית סרטים ו'סדרות' שאינם צנועים וכוללים גירוים מיניים, נאסרו לגברים ונשים כאחד. מצד שני, אין איסור בהסתכלות וראייה בעלמא של אישה בגברים.

אומנם, ישנם מצבי ביניים רבים, בהם קשה לתת גדר ברור ואחיד לכולן מתי הדבר אסור. משום שהדבר תלוי במספר גורמים, למשל, גילה של הבת או האישה ומעמדה האישי – האם היא נשואה או לא. וכן, במדרגה הרוחנית שהיא נמצאת בה ושואפת אליה, כי מלבד ההגדרה ההלכתית של מה צריך ומה אסור, יש טווח גדול של דברים המותרים, שהיחס אליהם תלוי במדרגת האדם ובשאיפתו לקרבת אלוקים.

דומה שיש לשאול מתי ההסתכלות על האישה הינה ראייה בעלמא ומתי היא מובילה להנאה ממראה האיש, דבר אשר יכול להוביל להירהורים ומחשבות לא ראויות, ולרצון לקרבה שאינה ראויה עימו (הן קירבה פיסית ממשית והן קירבה בדימיון).

ג. איסור הסתכלות במראות לא צנועים

בתקופתנו, בה המדיה מתפתחת בקצב מדהים והחשיפה שלנו אליה הולכת ומתגברת – האתגרים הקשורים לשימוש נכון בחוש הראייה גדלים ומתעצמים. נוסף ונלמד על השפעת הראייה עלינו ועל האחריות לשמירת חוש הראייה. אחת הפרשיות ממנה אנו רואים עד כמה רבה השפעתו של מראה העיניים, היא פרשיית אשת פוטיפר שחמדה את יוסף וביקשה לפתותו ולחטוא עימו:

וַיְהִי אַחֵר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּשָּׂא אִשְׁתּוֹ אֶדְנִיּוֹ אֶת עֵינֶיהָ אֶל יוֹסֵף וַתֹּאמֶר שִׁכְבָּה עִמִּי [...] וַיִּמָּאן.

בראשית לט, ז-ח

כיון שראה יוסף את עצמו בכך [שעלה לגדולה], התחיל אוכל ושותה מסלסל בשערו ואומר ברוך המקום שהשכיחני בית אבי. אמר ליה הקב"ה: אביך מתאבל עליך בשק ואפר ואתה אוכל ושותה ומסלסל בשערך, הרי אדונתך מזדווגת לך ומצירה לך, לכך כתיב **"ותשא אשת אדוני"**.

"וימאן", למה מאן [מה נתן לו את הכוח לסרב לבקשתה]? אמר רבי יהודה בר שלום: שראה אקונין [דמות] של אביו ואמר ליה, יוסף! עתידין אחיך להכתב באבני אפוד [ששמות השבטים כתובים על האפוד של כהן גדול], תרצה שתהא חסר מכללן [שאם תחטא, שמך לא יופיע עמהם] ותהיה רועה זונות? לכך מאן.

מדרש תנחומא וישב פרק ח

מה גרם לאשת פוטיפר לבקש לחטוא עם יוסף (לפי הפשט ולפי המדרש)?

מה נתן ליוסף את הכוח לעמוד בניסיון (באיזה חוש הוא השתמש)?

מה ניתן ללמוד ממדרש זה על כוח הראייה?

נראה שבמיוחד בנושא הלכות שמירת העיניים קיים פער גדול בין המציאות לבין ההלכות, ושפעמים רבות בני אדם מקלים ראש באיסור זה (לעומת איסורי שבת וכשרות למשל, שעליהם מקפידים יותר). מדוע? הרמב"ם בהלכות תשובה מנה חמישה חטאים שהעושה אותם לרוב אינו שב מהם ומתקן מעשיו, משום שהוא סובר שאינם עוון ואין בהם חטא; אחד מהם הוא הסתכלות בעריות. זה לשונו:

המסתכל בעריות מעלה על דעתו שאין בכך כלום, שהוא אומר וכי בעלתי [שכבתי עימה] או קרבתי אצלה [נגיעה וקירוב בשר]? והוא אינו יודע שראיית העינים עון גדול שהיא גורמת לגופן של עריות שנאמר: "ולא תתורו אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם".

רמב"ם, הלכות תשובה פרק ז, הלכה ד

הרהורי עבירה קשים מעבירה.

יומא כט ע"א

לפי הרמב"ם, מדוע בני אדם מקלים ראש באיסורי ראייה?

למה ראיית העיניים נחשבת לעוון?

מדוע קובעים חכמים ש"הרהור" לעשות עבירה הוא חמור יותר מהעבירה עצמה?

ד. המשיכה למדיה והשפעתה

📖 למה בני אדם נמשכים ונהנים לצרוך מדיה; לראות סרטים?

📖 כיצד ובמה אנו מושפעים מראיית סרטים, קריאת ספרים וכיו"ב?

מאז ומעולם קיימת באדם נטייה לסקרנות המובילה אותו להסתכל ולהתבונן, ומתוך כך ללמוד על החיים ועל העולם. יצר זה בשורשו הוא חיובי, אך הוא צריך שמירה והגבלה ועידון מהשלכות מזיקות.

בני האדם נהנים ממראות המושכים את העין, והמדיה מספקת מענה לצורך זה. אולם אנו מוכרחות לשאול את עצמנו מה ההשפעה של מראות אלו עלינו, ולבחור מה לראות ומה לא, מה להראות ומה להצניע. לעיתים מוצגים בסרטים מראות שיש בהם בעיות מוסריות קשות, כגון רצח, גניבה, אכזריות, חוסר נאמנות ובגידות, וכן פגיעה בערכי הבושה הטבעיים שבאדם, ערכי אהבה ומסירות למען הזולת, ערכי המשפחה ועוד. במקורות שלמדנו בפרק זה ראינו כי גם על נשים חל איסור לראות מראות שאינם צנועים, המשפיעים על הנפש ומרחיקים מקדושה.

חכמים מלמדים כי ישנה בחינה בה 'הרהורי עבירה' חמורים מהעבירה עצמה. זאת משום שמעשה העבירה הוא לרוב קצוב בזמן, וכן לעיתים האדם מתבייש לעבור את העבירה ולעיתים יש מניעות נוספות שבגינן האדם איננו עושה את העבירה בפועל. לעומת זאת, הרהורי עבירה אינם מוגבלים בזמן, ואין כל מניעה להרהר בהן.

נוסף על כך, חומרת ההרהור נובעת מכך שהוא פוגם במחשבה, שהיא הכוח העליון שבאדם, ומשום כך הפגיעה שלו היא שורשית וכללית יותר מביצוע של עבירה.

מבינות אנו כי כל מראה, כל מעשה, וכל שכן ההתרגלות אליהם, משאירים משקע בנפש. לכן, לדוגמה, החשיפה לעולם דמיוני של סרטים המתמקדים ביופי, בתאוות ובתשוקות – מזיקה מאוד לנפש.

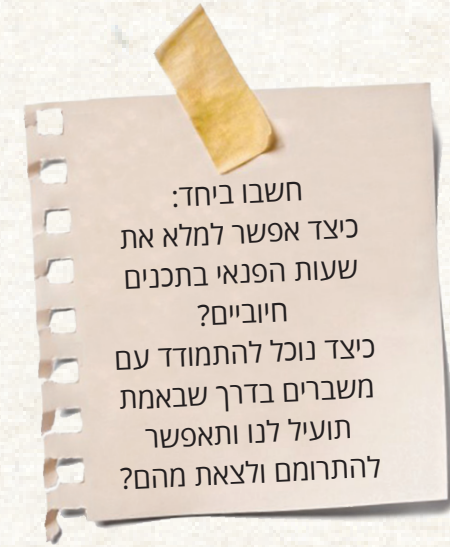
גם בסרטים וסדרות בהן לכאורה אין בעיה של חוסר צניעות, יש פעמים רבות מסרים גלויים וסמויים היכולים להזיק ולקלקל את צורת המחשבה ואת טהרת הרצון של הצופה.

אנו מאמינים שהיופי שבאדם ובאנושות נועד למטרת קידוש החיים. אנו מאמינים שליצרים שבנו יש תפקיד חשוב מאוד – אך הם צריכים להופיע בצורה נכונה, בין איש לאישתו בזמן ובמקום הנכון.

נוסף על כך, ההתרגלות לראות סרטים המציגים תמונה מעוותת של זוגיות ומשפחה ומראות לא צנועים של גברים ונשים היא בעייתית מאוד. המראות הללו נצרכים בתודעה, וקשה מאוד אחר כך להשתחרר מהם. הם עלולים להשפיע על האדם אף בעתיד, בזמן הנישואין, ובכך להקשות על בניית זוגיות נכונה וטהורה. עולם דמיוני זה מרחיק את האדם מהחיים האמיתיים ומהאפשרות של בניין זוגיות המבוססת על מידות טובות ורצון אמיתי לאהוב, להעניק ולתת זה לזה.

זאת ועוד, פעמים רבות ראיית הסרטים נובעת משעמום, מריקנות, מבריחה ממצב רוח לא טוב אל עולם דמיוני מלא פנטזיות מהנות, והיא מהווה פתרון זמין, מהיר וקל שמבקש להשכיח מהאדם את הקשיים שעימם הוא מתמודד. אולם באמת הפתרון הזה אינו מתאים לו אלא פוגע בו, ומשום כך יש להתרחק ולהימנע מכך.

אכן, המציאות הקיימת כיום מייצרת אתגר גדול שעלינו להתמודד עימו, וגם תובעת מאיתנו לספק מענה מתאים של תרבות טהורה וקדושה שתרום את הדור, הצמא בפנימיותו לקרבת אלוקים.

צרו עצות לשמירת העיניים, במיוחד בשעת ניסיון
 מקפידים על סינון האינטרנט. במידת הצורך, מדברים עם ההורים על הנושאים, על הניסיונות שיש באינטרנט לא מסונן, ומבקשים מהם בצורה גלויה להתקין סינון כדי לעזור לנו להתגבר.
 נמנעים מניסיונות - לא נכנסים למצבים שאחר כך יהיה קשה להתגבר עליהם. מגייסים את הבושה לעזרתנו - מנסים לדמיין שמישהו מבוגר (הורה, מורה) רואה את מה שאנחנו עושים.
 יוצאים מהבית לפעילות חברתית, התנדבותית, ספורטיבית וכדומה. מתחזקים - בלימוד תורה, תהלים או כל דבר שאת מרגישה שמרומם אותך רוחנית.
 תפילה אישית - כתבי לעצמך תפילה אישית בנושא צניעות ושמירת העיניים שתהיה צמודה אליך.
חשוב לדעת: צפייה במדיה דיגיטלית ובתכנים לא צנועים יכולה להוביל להתמכרות (ממש כמו לסמים). אם את מרגישה שאינך מסוגלת לשלוט במצב ולהפסיק, פני לעזרה מקצועית או שוחחי על כך עם דמות שאת סומכת עליה.

ה. רואים פנימה

בעיסוקנו בעניין הצניעות ושמירת העיניים עד כה, הדגשנו את הצורך ב'סור מרע'. צורך זה בולט במיוחד בדורות אלו, בהם העולם פרוץ למראות לא צנועים ולתרבות מתירנית.
 הימנעות מראייה אסורה נובעת בעיקר מההבנה שפעולה זו פוגעת באדם ומזיקה לו, אולם כאשר האדם מתרגל לצניעות הוא לא שומר את עצמו מנזק בלבד, אלא זוכה לראייה פנימית שהיא עמוקה ורחבה לאין ערוך מכל ראייה חיצונית ושטחית.

נעיין בבקשתו של דוד המלך:

הַעֲבֵר עֵינֵי מַרְאוֹת שְׂוֵא, בְּדַרְכְּךָ חַיִּינִי.

תהילים קיט, לו

"העבר", "חייני" - כי חיי האדם יאריכו אם לא ילך אחר עיניו.

אבן עזרא על הפסוק

"העבר עיני" - מנע עיני מלראות דבר שוא ואיסור כי פן אחמוד בה ואכשל. "בדרך חייני" - החיה את נפשי בהסתכלות דרכיך לחמוד אליהם.

מצודת דוד על הפסוק

ועל כן יש לו לאדם למנוע את עצמו מלבוא למקום שיהיה לו נסיון. וכבר ביקש דוד המלך עליו השלום רחמים על עצמו ואמר: "הִט לְבִי אֶל עֲדוֹתֶיךָ וְאַל אֶל בָּצַע. הַעֲבֵר עֵינֵי מַרְאוֹת שְׂוֵא" וגו' (תהילים קיט, לו-לז), והכונה שיסייעהו השם יתברך שלא יראה כלל את השוא ולא יצטרך להתגבר עליו.

חפץ חיים, שם עולם ח"ב, קונטרס נפוצות ישראל פרק א

מה פירוש המילה 'שוא' מה ביקש דוד?

מה הקשר בין שני החלקים בפסוק?

ביאור

בעשרת הדברות נאמר: "לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא" (שמות כ, ז; דברים ה, יא). פירוש המילה 'שוא' הוא לחינם וללא תועלת (לדוגמה נשבע על עץ שהוא עץ, ואין בכך שום תועלת ונחשב שהוציא שם שמיים לריק) וכן פירושו לשקר (לדוגמה נשבע על עץ שהוא אבן).

נוסף על כך נאמר שם "לא תענה ברעך עד שקר" (פסוק יג) ובפרשה המקבילה בספר דברים נאמר "ולא תענה ברעך עד שוא" (דברים ה, יז). דוד המלך מתפלל לזכות שלא לראות מראה שאין בו תועלת, ושלא להיכשל במראה אסור, ועל ידי כן יזכה ללכת בדרכי ה' ולחיות חיים אמיתיים ונצחיים.

"ועצם עיניו מראות ברע" (ישעיה לג, טו). רבי מיאשה בר בריה דרבי יהושע בן לוי: כל מי שהוא רואה דבר ערוה ואינו זן עיניו ממנה, זוכה ומקבל פני שכינה. מה טעם? "עוצם עיניו מראות ברע" מה כתיב בתריה [אחריו]? "מלך בפייו תחזינה עיניו" (שם, פסוק יז).

ילקוט שמעוני ישעיהו, רמז תלט

על פי ילקוט שמעוני, מי הוא המלך האמור בפסוק?

מה פירוש "מקבל פני שכינה"?

היה מחניף קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך.

דברים כג, טו

כי השכינה שורה במקום שאין ערוה כדכתיב: "ולא יראה בך ערות דבר, וסר מאחריך.

מזה יש ללמוד כי הצניעות מביא השכינה, והפך זה מסלק השכינה.

מהר"ל, חידושי אגדות לבבא בתרא ס ע"א

מה פירוש "ושב מאחריך"?

מה מביא את השכינה, ומדוע?

כשאדם הולך ברחוב ונזדמן לפניו הסתכלות אסורה, ומתגבר על יצרו ועוצם עיניו מראות ברע, ואינו מסתכל, אז הוא שעת רצון בשמים, וכל מה שהאדם ההוא יתפלל אז ויבקש מאת השם יתברך יתקבל ברצון.

הרב אהרן ראטה, קדושת העיניים עמ' ק"ע

למה בזמן שאדם יכול להסתכל במראה אסור ואינו מסתכל - הוא יכול לבקש בקשות מה'?

סיכום והעמקה

דוד המלך מבקש "העבר עיני מראות שוא" - בקשתו היא לא לראות דברי שקר שיכולים להטות אותו מדרך הטוב והישר. הבקשה כוללת פן כללי - שלא לראות דברי הבל וריק שאין בהם תועלת, וגם פן נקודתי יותר - לא לראות מראות שאינם צנועים. בבקשה זו מגלה לנו דוד המלך שיש השפעה של מראה העיניים על האדם, ולכן אל לו לאדם להעמיד את עצמו בניסיונות. נוסף על כך, ישנו קשר מהותי בין שני חלקי הפסוק; על ידי שהאדם זוכה להתקיימות החלק הראשון שבפסוק - להעביר את מראות השווא ולהיות עסוק בראייה חיובית, הוא זוכה לחלק השני של הפסוק - ללכת בדרכי ה' ולחיות חיים אמיתיים.

השליטה של האדם על עיניו, שכרוכה בניסיון לא פשוט ובהתמודדות מורכבת, נתפסת במבט פשוט כצמצום כוח הראייה, אך באמת היא מאפשרים פקידות עיניים למרחבים גדולים ורחוקים.

הראייה החיצונית מתמקדת במציאות החומרית הגלויה. מי ששולט בעיניו זוכה לראייה פנימית, שהיא עמוקה יותר. אדם ש"עוצם עיניו מראות ברע" זוכה לראות את המלך, לראות את השכינה, זוכה לחיים עמוקים ומשמעותיים.

לעיתים השפע החיצוני יוצר סינוור, שבעצם מחשיך את העיניים ואינו מאפשר לראות את הדברים הנכונים. לכן דווקא מי שמסוגל לשלוט בעיניו זוכה לראייה שלמה יותר.

דוגמה יפה לכך אפשר להביא מהסיפור על יעקב אבינו: לקראת מותו התורה מספרת שהוא כבר לא ראה: "וַעֲיַנֵּי יִשְׂרָאֵל כְּבָדוֹ מִזֶּקֶן לֹא יוּכַל לְרֹאוֹת" (בראשית מח, י), וזמן שביקש לברך את שני נכדיו, מנשה ואפרים, הוא לכאורה 'התבלבל' והחליף ביניהם ("שָׁכַל אֶת יְדֵיו"). אך באמת מתברר שיעקב מתבונן בראייה פנימית שהיא ארוכת טווח. הוא רואה שדווקא בהמשך הדורות אפרים, הקטן, יגדל יותר ממנשה, ובהתאם לכך הוא מברך אותם.

הבקשה "העבר עיני מראות שוא" אינה כוללת רק את השאיפה להימנע ממראות שאינם צנועים, אלא גם את הצורך והשאיפה להתמקד בראיית הטוב והחיובי שבכל דבר. ואכן, אדם שאינו מתמקד בשלילי אלא בחיובי, זוכה ורואה את המעלות שבחברו, שבעם ישראל, שבארץ ישראל ושבתורת ישראל.

שמע ישראל

בעת שאנו אומרים "שמע ישראל" אנו מכסים את העיניים - בהבנה הפשוטה, כיסוי העיניים נועד לאפשר להתרכז בפסוק החשוב הזה ולקבל עול מלכות שמיים בכוונה, בלי להיות מוסחים מכל מיני דברים שיייתכן שנראה אם העיניים יישארו פתוחות; אך בעומק, הסיבה לכך שאנו עוצמים את העיניים היא שאנו רוצים לראות עמוק יותר מהראייה הרגילה.

במבט השטחי, העולם מלא פירודים וסיבוכים, וקשה לראות שה' הוא אחד, כלומר שהוא המקור של כל מה שנמצא ומתרחש בעולם, ושכל הבריאה היא גילוי של ייחוד ה'. כדי לסגל לעצמנו ראייה כזאת צריך לסגור את העיניים ולהתחבר לקריאת "שמע ישראל" - השמיעה מובילה לראייה עמוקה יותר, וכשאנו פותחים אחר כך את העיניים אנו רואים את העולם בצורה פנימית ואחדותית יותר.

הצעות שונות ליישום:

צאו יחד לטיול והתבוננו ביופייה של הבריאה, על מנת להגיע מתוך כך להכרת תודה לה' ולקרבת ה'.
שוחחו שיחה משפחתית על דרכי יצירת הכללים הנוגעים לשימוש במחשבים, באינטרנט, בפלאפון וכיו"ב בביתכם.
נסו בזמן חשכה - כאשר אי אפשר לראות ללמוד להעריך את האפשרות לראות באור, להודות עליה ולנצל את החושך להתבוננות פנימית.

למיטיבות לכת - יחידת לימוד נוספת בנושא צניעות

על ידי צניעות זוכים לשכינה ולראיית ה'

במשנה העוסקת בהלכות שכנים (בבא בתרא פרק ג, משנה ז) נאמר כי אסור לאדם לפתוח פתח כנגד פתח חברו, וכן לעניין חלון. בגמרא נאמר על כך:

מנהני מילי? [מהיכן למדנו את המקור לאיסור זה?]

אמר רבי יוחנן: דאמר קרא "וַיִּשָׂא בָלַעַם אֶת עֵינָיו וַיִּרְא אֶת יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לְשִׁבְטָיו" (במדבר כד, ב).

מה ראה? ראה שאין פתחי אהליהם מכוונים זה לזה.

אמר: ראוין הללו שתשרה עליהם שכינה.

בבא בתרא ס ע"א

עיינו בפירוש המהר"ל לדברים:

רצונו לומר כי מאחר שהם צנועים, פרושים מכל דבר ערוה, וראוי שתשרה שכינה עליהם, כי השכינה שורה במקום שאין ערוה כדכתיב "ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך".

מזה יש ללמוד כי הצניעות מביא השכינה, והפך זה מסלק השכינה.

מהר"ל, חידושי אגדות על הגמרא

עיינו בפסוק ממנו למד המהר"ל את דבריו:

כִּי ה' אֱלֹקֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מִחֲנֶךָ לְהַצִּילְךָ וְלִתֵּת אִיבֶיךָ לִפְנֵיךָ וְהָיָה מִחֲנֶיךָ קְדוֹשׁ וְלֹא יֵרָאֶה בְּךָ עֲרוֹת דָּבָר וְשָׁב מֵאֲחֵרֶיךָ.

דברים כג, טו

מה פירוש "ושב מאחריך"?

החפץ חיים בספרו 'שמירת הלשון' הוסיף וביאר כיצד שמירת האדם על עינו משפיעה על היכולת של נשמתו לראות ולהשיג את ה':

וגם זה ידע האדם, שכל אלו החושים, דהיינו הראיה והשמיעה והדבור, שנטע הקדוש ברוך הוא בנפשו, כשם שהם נחוצים מאד לאדם בעולם הזה, כאשר ידוע לכל, יותר מזה הם נחוצים מאד לנפשו, דהיינו - בעיניו לראות בנעם ה', ועל זה התפלל דוד, "לחזות בנעם ה'" וגו' (תהילים כז, ד).

ובאזניו לשמע דברי אלקים חיים בגן עדן, וכדאיתא במדרש פרשת תבוא, שהקדוש ברוך הוא עתיד ללמד תורה עם ישראל לעתיד לבוא. ובפיו לדבר בדברי תורה בגן עדן.

והנה ידוע, שכל תוחלת האדם, מי שהוא בשם ישראל וכנה, העקר הוא לזכות לחיי העולם הבא, שזהו התענוג הגדול מכל חמודי תבל, וכמאמר התנא באבות (פ"ד משנה י"ז), יפה שעה אחת של קרת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה.

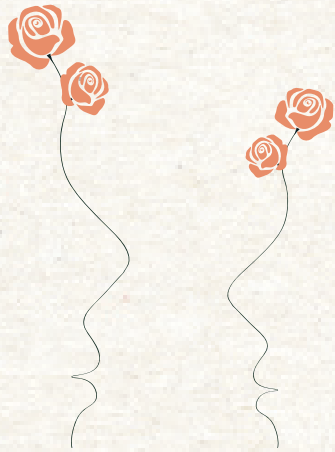
וידוע מה שכתבו כמה ספרים, וקזה כתב גם-כן הגר"א על הפסוק, "בז לדבר יחבל לו" (משלי יג, יג), שכאשר האדם מבזה איזה דבר מצוה, הוא מחבל את עצמו, כי כל דבר באיבריו יש לו כח חיוני מן המצוה, כי רמ"ח מצות עשה הן כנגד רמ"ח איברים שבאדם, כדאיתא במדרש, ונמצאת אחר כך חבלה בנפשו באותו האיבר:

ונמצא לפי זה אם לא היה נזהר בעודו בחייו בזה העולם בכח הראיה שלו, והיה הפקר אצלו להביט במה שאסרה תורה, ידע בברור כי לעתיד לבוא יהיה כמו סומא, ולא יוכל להביט באור ה', ודגמת מי שהוא חולה בעיניו, אינו יכול לראות באור הנשמה. והנה ערך הקלקול בעיניו תלוי לפי ערך הפקר.

חפץ חיים, שמירת הלשון ח"ב, פרק ל

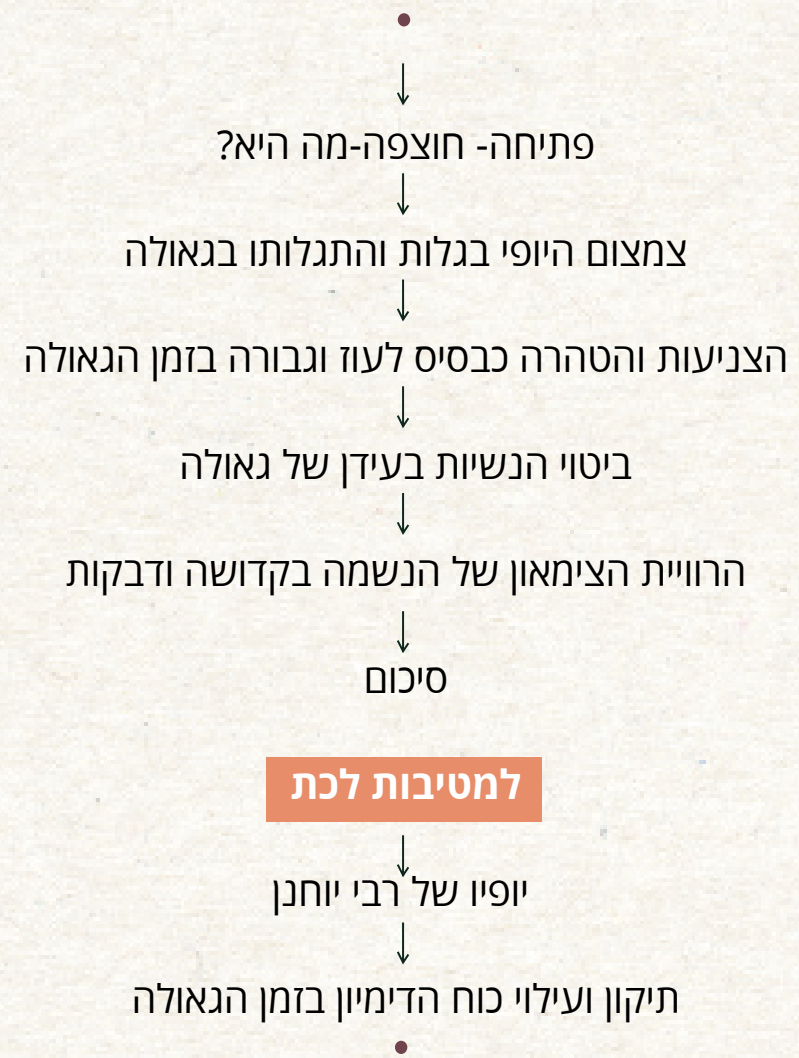
ביאור

ישנה התאמה בין איברי האדם למצוות, כפי שנרמז במספר האיברים המקביל למספר המצוות. משום כך, אדם שעובר עבירה באיבר מסוים - אותו איבר נפגם אצלו, וכן נפגם החלק הרוחני שבנפשו המקביל לאותו איבר. החפץ חיים מדגים זאת באדם שלא נזהר בכוח הראייה שבו - לדבריו אדם כזה פוגע בנפשו, ועל כן לא יוכל להביט באור ה'.

יופי וצניעות
בעידן של גאולה

יופי וצניעות בעידן של גאולה

א. פתיחה – חוצפה – מה היא?

עד כה למדנו באופן כללי על היחס ליופי ועל התאמתו לערך הצניעות. כעת נעסוק בשאלה – האם יש משמעות מיוחדת לנושא זה בעת שהאומה שבה לארצה בדורות של גאולה? אם כן, מהי? האם את חושבת שבתקופה שלנו יש התמודדות שונה מבעבר בנושא הצניעות? אם כן, מדוע? האם לפי דעתך יש קשר בין גאולה לצניעות? בזמן של גאולה – מתגבר יצר העריות וישנה התמודדות רבה בנושא הצניעות

בתקופתנו היצר 'תוקף' את האדם במיוחד בתחום העריות. כיום אנו מתמודדים עם מציאות פרוצה בתחומי הלבוש ומערכות היחסים שבין איש לאישה, וכל אדם בכל גיל יכול להיחשף למראות לא צנועים ולתרבות מתירנית של ספרים וסרטים. במציאות כזוגדל מאוד הסיכוי לחטוא בעניינים אלו בקלות ובמהירות – ניסיון שלא היה כמותו בכל הדורות הקודמים.

האם את מרגישה בכך? האם גם את נתקלת בתופעות אלו?

המשנה במסכת סוטה מתארת את סימני הגאולה:

בעקבות משיחא חצפא יסגא [...] והמלכות תהפך למינות, ואין תוכחה. בית ועד יהיה לזנות [...] וחכמת סופרים תסרח, ויראי חטא ימאסו, והאמת תהא נעדרת. נערים פני זקנים ילבינו, זקנים יעמדו מפני קטנים. "בֵּן מְנַבֵּל אָב, בֵּת קָמָה בְּאֵמָה, כְּלָה בְּחַמְתָּהּ, אִיבֵי אִישׁ אֲנָשֵׁי בֵיתוֹ" (מיכה ז, ו). פני הדור כפני הכלב, הבן אינו מתביש מאביו.

סוטה פרק ט, משנה טו

לפי חז"ל, מה הם סימני הגאולה?

אילו מן הסימנים קשורים לפגיעה בערכי הצניעות, הכבוד והבושה?

האם סימנים אלו הם חיוביים או שליליים? וכיצד הדבר מתאים לכך שהגאולה מבטאת זמן של תיקון ושלמות?

העמקה

מהי חוצפה? חוצפה מלשון "חוץ-פה" - האדם אינו מתבייש לומר ולהוציא החוצה דברים.

ה"חוצפא יסגא" קשורה גם להחצנה. בתקופתנו הדבר בא לידי ביטוי בשני נושאים מרכזיים:

א. בשבירה וביטול של היררכיה ומעמדות, גם ברמה הבסיסית ביותר בתוך המשפחה והחברה (היחס למבוגר, למנהיגים, למורים); כפי שתואר במשנה - הדור הצעיר אינו חש עווד רגשות בושה טבעיים וכבוד לדור המבוגר.

ב. בתקשורת המבקשת לחשוף כל דבר ועניין לעיני כול, ושמה לה למטרה לשדר ולפרסם במהירות הבזק כל סיפור, תמונה והתרחשות.

ג. ההתנהלות החברתית באמצעות המדיה הדיגיטלית גם היא מוחצנת - מידע אישי, תמונות וסרטונים מופצים במהירות ובתפוצה רחבה ברשתות החברתיות וכיו"ב.

אם בעבר הסימנים והתופעות הללו היו נראים שליליים או כלל לא מציאותיים, הרי שהיום הם נראים כדבר טבעי ורגיל, עד שאנו מתקשים להבין כיצד אפשר אחרת.

מה יחסנו לתופעות אלו? האם חכמים רק ביקשו לומר שבתקופה שלפני המשיח יהיו תופעות שליליות, או שמא גם ביקשו לומר שבתופעות אלו עצמן יש עדות להכנה של המציאות והבשלתה לקראת הגעת המשיח והגאולה?

הסימן של חוסר כבוד למבוגרים - בצורתו הגלויה הוא ודאי שלילי מאוד, אך באופן

פנימי יש לו תפקיד, כי הוא מאפשר לדור הצעיר להשתחרר מנורמות מקובלות, לשבור מוסכמות ולבנות השקפת עולם המתאימה לימות המשיח.

בדורות של גאולה, הדור הצעיר מכיר בכך שיש בו גדולה ועוצמות חדשות, עוצמות שלא היו בדורות קודמים ועתה צריכות להופיע - ואם בעבר הייתה נדרשת בעיקר התבטלות בפני הזקנים כדי להמשיך ללכת בדרך הטובה והישרה, הרי שכיום החוצפה היא זו המאפשרת לדור הצעיר לקום ולעשות פעולות אמיצות וחדשות הנדרשות בזמן הגאולה, כגון עליית צעירים רבים לארץ ישראל ללא הוריהם ולעתים אף ללא הסכמתם.

הסימן של החוצפה - גם הוא, בגלוי, ודאי שלילי מאוד, אך באופן פנימי גם לו יש תפקיד. בדורות של גאולה אנו זקוקים לנשמות עם אומץ לעמוד באתגרים הגדולים, נשמות שיכולות להוביל שינויים.

נוסף על כך, כפי שלמדנו בפרק על היצר, בהיותנו בגלות היה הכרח לצמצם את כוחות החיים והגוף, ואילו כעת - בדורות של גאולה, האומה שבה לחיות חיים מלאים בארץ ישראל. מאחר שלאומה יש אפשרות להתחיל לחיות את החיים בצורה שיונקת מן הקודש ומקדשת את המציאות החומרית, הולכים כל כוחות הגוף ושבים לאיתנם.

בחיצוניות, הדבר מתגלה בצורה פסולה של התגברות יצר העריות ורצון גדול לנהנתנות חומרית וגופנית, אך בפנימיות הדבר מעיד על התחלה של אפשרות לעבודת ה' הכוללת גם את חיי החומר.

לדוגמה: פיתוח המדע והטכנולוגיה, פיתוח התנועה והריקוד, פיתוח התחום האומנותי והאסתטי ועוד.

התופעות שתוארו במשנה, נובעות בשורשן מהרצון לחשוף את פנימיות הקודש של המציאות, מהרצון העז של הנשמה להתגלות ולחשוף דברים פנימיים שעד כה היו גנוזים ונעלמים, כי הקב"ה הולך ומתגלה בכל פינה ומקום.

נמצא שהשורש הפנימי לעובדה שבדורותינו אנו מתמודדים באופן מיוחד עם אתגרי הצניעות ועם התחושה שמותר ואולי אפילו נדרש לחשוף כל דבר - מקורו בכך שבאמת בדורות של גאולה אנו חושפים את הפנימיות של המציאות האלוהית הנסתרת, ודברים שהיו נעלמים ומכוסים בכל הדורות הולכים ומתגלים. פעמים שהחוצפה היא תוצאה של תביעה לגילוי של אור גדול, אור שעדיין אין

לנו כלים לקלוט אותו, ואותן רוחות סער עתידות לחולל גשמי נדבה ולהביא ברכה (עיינו הרב קוק זצ"ל, שמונה קבצים א' קלה). עם זאת, עלינו לדעת שלמרות שהנטיות בפנימיותן הם נטיות של קודש, אם הן יופיעו בצורה בוסרית וללא הכוונה נכונה מתוך תורה, הרי שבמקום בניין הן יביאו ח"ו הרס וחורבן גדול. אתגר גדול מונח לפתחנו - לברור את הטוב מן הרע, כדי שסימנים ותופעות אלו יתגלו בצורתם המתוקנת והשלמה.

ב. צמצום היופי בגלות והתגלותו בגאולה

בעבר, בזמן שבית המקדש היה קיים והאומה חיה במדרגת חיים גבוהה יותר, ניתן מקום משמעותי ליופי.

על ירושלים נאמר: "מי שלא ראה ירושלים בתפארתה לא ראה כרך נחמד מעולם" (סוכה נא ע"ב). המקדש נבנה ברוב פאר והדר, ועל בניין בית שני (ששכלל הורדוס) נאמר: "מי שלא ראה בית המקדש בבנינו לא ראה בנין מפואר מעולם" (סוכה נא ע"ב).

נעיין במספר מקורות העוסקים בכך:

"מציון מכלל יפי - אלקים הופיע".

תהילים נ, ב

וצבי עדיו - לגאון שמהו.

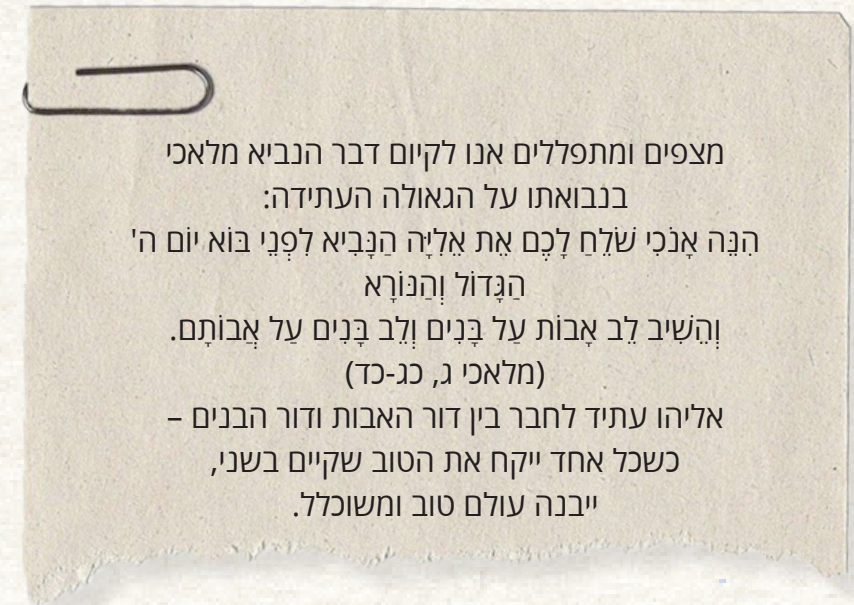
יתרוקאל ז, כ

"וצבי עדיו" - זהו בית המקדש, שהוא פאר יפי כבוד הא-ל הנקדש בתוכו, שהיו מתיפים כעדי, והקדוש ברוך הוא שמהו לגאון - שישראל היו מתגאים ומתגדלים בו על כל עם כי כבוד האל נראה בו בענן ובאש העליונים.

רד"ק על הפסוק

"וצבי" - ענין הדר ויופי.

מצודות ציון על הפסוק

- ☞ מה הקשר בין שני חלקי הפסוק בתהלים - בין היופי שמופיע מציון להופעת ה'?
- ☞ מה פירוש המילים "צבי עדיו"? כיצד מסביר הרד"ק את הפסוק?
- ☞ מה הפך את בית המקדש ליפה במיוחד? כיצד התגלה בו היופי?

לעומת זאת, במגילת איכה ובחז"ל מתואר מה קרה בעקבות חורבן בית המקדש:

סָפְקוּ עֲלוֹהַּ כְּפִים כָּל עֲבָרֵי דָרְךָ שָׁרְקוּ וַיִּנְעוּ רֵאשִׁים עַל בֵּית יְרוּשָׁלַם הַזֹּאת הָעִיר שְׁיִאֲמָרוּ כְּלִילַת יִפִּי מְשׁוֹשׁ לְכָל הָאָרֶץ.

איכה ב, טו

וַתִּזְנַח [עזבה; מאסה] מְשָׁלוֹם נְפֹשֵׁי, נְשִׁיתִי [שכחתי] טוֹבָה.

איכה ג, יז

מאי "תזנח משלום נפשי"?

אמר רבי אבהו: זו הדלקת נר בשבת.

"נשיתי טובה".

אמר רבי ירמיה: זו בית המרחץ.

רבי יוחנן אמר זו רחיצת ידים ורגלים בחמין.

רבי יצחק נפחא אמר: זו מטה נאה וכלים נאים שעליה.

רבי אבא אמר: זו מטה מוצעת ואשה מקושטת לתלמידי חכמים.

שבת כה ע"ב

- ☞ לפי הגמרא, מה התבטל בעקבות החורבן? מדוע?

אמר רב חסדא: מיום שחרב בית המקדש לא נראית רקיע בטהרתה שנאמר: "אלביש נשמים קדרות ושק אשים כסותם" (ישעיה נ, ג).

ברכות נט ע"א

עיינו בדברי הרב קוק שלהלן, וחשבו:

- ☞ כיצד הוא מסביר את מאמר חז"ל זה?

- ☞ מה הקשר שבין החורבן לערכי היופי?

אין הטבע מתגלה למשורר הישראלי בכל הדרו ויפיו מפני שבר האמה [בעקבות חורבן הבית והגלות] והרחקתה מהחיים הטבעיים הבריאים. ואם ירצה משורר בעל כשרון להתמכר אל הטבע [אנשי האומנות, אם ירצו לבטא את היופי של הטבע, לתארו וכיו"ב], למרות כשלונו של האמה [בזמן שהאומה בגלות, הדבר יוביל לכך ש] יוכל רק להטביע את עצמו בצד המוחש הגס שלה, אבל את יפיה השמימי לא יוכל לחוש בכל טובו והדר זיוו [החיבור אל הטבע והחומריות ישעבד אותו אליהם והוא לא יצליח לקשר את הטבע אל מקורו השמימי].

[...] "מיזם שחרב בית המקדש לא נראה רקיע בטהרתו, שנאמר: אלביש נשמים קדרות ושק אשים כסותם".

[כעת עובר הרב לבאר מה מתחדש בעת התחייה, כשהאומה שבה לארצה]. התחיה הלאומית, הנכרת [המתגלה] בבנין הארץ, כשהיא נלקחת עם מקורה החי, תוכל כבר להחזיר נשמים הגונים מזיו הרוחני של הדר הטבע, עד שתולד האפשרות להסתכל לא רק בארציותו כי-אם גם בזיוו השמימי [בעת התחייה נוכל להסתכל בטבע וביופיו, ולראות מבעד לגלוי את הפנימיות, את הקודש], בערך ידוע [בהתאם] המכין לפי ניצוצי האור שבבתחיה המתפתחת.

הרב קוק זצ"ל, אורות, אורות התחיה כט

- ☞ איך מסביר הרב קוק את המשמעות הפנימית של "לא נראה רקיע בטהרתו"?

- ☞ כיצד רואה הרב את הקשר שבין חזרת האומה לארצה לבין היחס ליופי?

ביאור

כוונת חז"ל בדבריהם לא הייתה רק לומר שהשמיים נהיו פחות יפים לאחר החורבן, אלא בעיקר לבטא שנוצר נתק בין הארץ לשמיים - בין הצד החומרי והטבעי לבין הקודש והרוחניות.

בזמן הגאולה, הקודש מוצא את ביטויו בצורה שלמה גם ביופי. בזמן שיש השראת שכינה במקדש יכולים האדם והאומה לקשר ולחבר את החומר והיופי אל היופי האלוקי ולראות בהם חלק מהתגלות ה' - במצב כזה, חוויה אסתטית שהאדם חווה אינה מהווה ניתוק מה' אלא יכולה להביא לדבקות בה'. אולם עם החורבן והיציאה לגלות - מדרגת חיים זו נעלמה והוסתרה, ומשום כך היה הכרח להמעיט ולהחליש את הערך שנתנו ליופי וממילא לצמצם את כוחות החיים, דבר שבא לידי ביטוי בהדרכות חז"ל לחיות חיים פשוטים, לצמצם באכילה ובמותרות ולראות בעולם שלנו פרוזודור בלבד לעולם הבא.

עוד בנושא היופי שהתגלה בירושלים, עיינו בלמיטיבות לכת - "יופיו של רבי יוחנן", בעמוד 99.

ג. הצניעות והטהרה כבסיס לעוז וגבורה בזמן הגאולה

העוז והעֲנוּה לְחַי עוֹלָמִים.

מתוך סידור התפילה, פיוט ה'אדרת והאמונה'

הענוה [...] באמתתה של מדתה הגדולה היא מזדהה דווקא עם הגבורה והעוז.

[...] הצניעות והטהרה [...] במובן הגדול והשלם, הנה הן דווקא כמו שהן בסיסי הקדושה והמציאות השלמה והקיימת, כן הן הנן בסיסי החוסן והתוקף, הגבורה והחיל.

הרב צבי יהודה זצ"ל, 'לצניעות ולטהרה בישראל' [אור לנתיבותי, עמ' רעו ואילך]

ביאור

הרב צבי יהודה זצ"ל כתב מאמר יסודי על הצניעות. במאמר זה הוא מברר כי בתקופת הגאולה מתגלה באומה שאיפה לחזרה לחיים מלאים, מלאי עוז וגבורה. שאיפה זו מלווה באתגרים רבים: התמודדות מול האויבים מבחוץ, אתגרים של בניין הארץ, קידום ותיקון של החברה והמציאות. בתחילה, מסתבכת האומה ביחסה הנכון אל ערכי הענווה, הצניעות והטהרה, בשל החשש שמידות אלו יובילו להחלשת עוצמות החיים ויפריעו לה בהגשמת יעדיה.

בהסתכלות קטנה ומצומצמת על הענווה, היא נראית כביטוי של חולשה וכמידה המובילה לרפיון ולחוסר מעש. אף הצניעות יכולה להיתפס כביישנות והתכנסות, ולהיראות כנובעת מהקטנה של חשיבות הגוף. עמדה זו יכולה להוביל לתחושת ניכור כלפי ערכי הענווה והצניעות ולהתרחקות מהם.

הרב צבי יהודה מבאר כי זו טעות, וכי מידת הענווה בהופעתה האמיתית והגדולה מחוברת עם העוז. רעיון זה מתגלה בשבח "העוז והענווה לחי העולמים", שממנו

אנו למדים שלא רק שאין סתירה בין שתי המידות הללו, אלא שיש קשר פנימי ביניהן. אדם ועם שיש בהם ענווה – זוכים לעוז. דווקא ההקפדה על צניעות וטהרה תוביל להגברת עוצמות החיים.

רעיון זה מתגלה בעובדה שהתורה בחרה לצוות על ענייני הצניעות (כדוגמת צניעות בזמן שאדם עושה צרכיו, וכן טהרה מטומאת קרי), דווקא בתוך פרשה העוסקת בענייני צבא ומלחמה (עיינו בדברים כג, פסוקים י-טו). ככל שתופיע טהרה גדולה יותר – כך תשרה השכינה במחנה ישראל והקב"ה יעזרנו לנצח את אויבנו.

הקשר בין המידות הללו רמוז גם בברכת "אזור ישראל בגבורה" הנאמרת בברכות השחר. ברכה זו נתקנה על לבישת החגורה (ע"פ ברכות ס ע"ב), ותפקידה ועניינה כפול: בְּמָקוֹם הַחֲגוּרָה הָאָדָם שֶׁם אֶת כְּלֵי נִשְׁקוֹ, וּבְכֶךָ מִסְמַלֵּת אֶת הָעוֹז וְהַגְּבוּרָה, וְהַחֲגוּרָה גַם מִשְׁמַשֵּׁת לְהַפְרָדָה וְחֲצִיצָה בֵּין הַחֶלֶק הָעֲלִיוֹן וְהָרוּחַנִי שֶׁבָאָדָם (לב), וּבֵין הַחֶלֶק הַתַּחְתּוֹן (עֲרוּוָה) שֶׁבָאָדָם, וּבְכֶךָ מִסְמַלֵּת אֶת הַצְּנִיעוּת. נוסף על כך, רעיון זה רמוז בפסוק: "וְהָיָה אֲמוּנַת עַתִּיק חֶסֶן יְשׁוּעַת חֶכְמַת וְדַעַת יְרֵאת ה' הִיא אוֹצְרוֹ" (ישעיה לג, ו). חכמים למדו (שבת לא ע"א) שפסוק זה רומז לששת סדרי המשנה, והמילה "חוסן" היא כנגד סדר נשים – כלומר, על ידי שמירת חוקי הצניעות והטהרה הנלמדים בסדר זה, נזכה לחוסן ולגבורה של האומה.

ד. ביטוי הנשיות בעידן של גאולה

אם בעבר הבנות התחנכו על ידי האמהות בבית, הרי שכיום הבת יוצאת, מתחנכת בבית הספר ולומדת מקצועות רבים, ובהמשך רוב הנשים יוצאות לעבודה מחוץ לבית.

בהתאם לכך, אם בעבר עיקר ההשפעה של הנשים הייתה בתוך הבית פנימה ("חכמת נשים בנתה ביתה") ועל ידי השפעתה החינוכית על ילדיה ובעלה תרמה לחברה כולה, הרי שכיום נשים רבות משפיעות גם בחוץ, ויש להן הישגים בתחומים רבים ומגוונים.

מציאות זו בהכרח מולידה את השאלה והאתגר כיצד יכולה האישה בזמננו לשלב בצורה נכונה בין ערכי הצניעות והפנימיות, זו הכוללת את מקומה והשפעתה המרכזית בבית ובמשפחה, לבין האפשרות להיות שותפה בפרנסה, והאפשרות לצאת ולבטא את כשרונותיה?

שאלה זו אינה צריכה לנבוע מתוך חיקוי של הגברים או מתוך רצון להשוואה בין המינים, אלא היא צריכה לנבוע מתוך שאלה אמיתית: מה הביטוי הנשי יכול וצריך לתרום באופן מיוחד לפיתוח העולם והאנושות, ובפרט בעידן של גאולה? בזמננו הנשים רוצות לקנות דעת, רוצות להיות מעורבות, רוצות להשפיע בצורות נוספות – וכל אחת לפי השקפת חייה ואישיותה מוצאת את המינון והדרך הראויים לכך.

חשוב להדגיש שהאישה היא עדיין מרכז הבית ("עיקר הבית"), והיא זו המסוגלת להביא ילדים לעולם, לגדלם בסבלנות ולחנכם; אך צורת החיים כיום מאפשרת לאישה לשלב בין הבית לבין העולם החיצוני (משום שהילדים הולכים למסגרות חינוכיות, משום שהרבה מעבודות הבית נעשות בצורה נוחה יותר, ומשום שאפשרויות העבודה מגוונות יותר) ופעמים שהיא נדרשת לכך מצד אילוצי פרנסה.

תמורות אלו, אינן נובעות רק מפני שינויים טכניים של אורחות החיים בתקופתנו, אלא מפני שבשורשן הן נובעות מכך שבזמן הגאולה ה'נשיות' עצמה עוברת תמורות ומתעלה, וממילא ההשפעה והביטוי הנשי במציאות משתנים ומתחדשים.

באופן מעשי, ניתן להצביע על כמה עקרונות שצריכים להנחות אותנו הנשים:

א. לזכור מה התפקיד הייחודי שלי כאישה, ובמה אוכל להביא יותר תרומה וערך.

ב. לשמור על כללי הצניעות על פי ההלכה, ובנוסף לבחון האם המקום שבו אהיה יקרב אותי לה' מבחינת האווירה הכללית והצניעות במקום.

ג. להתפלל לה' שאצליח, בכל שלב בחיים, לבחור נכון במה לעסוק ולתרום, ולמצוא את האיזון הנכון בין ה'פנים' ל'חוץ'.

על ידי כך יוכלו בע"ה הנשים להביא לידי ביטוי את הערך המיוחד שבהן.

עוד בנושא זה, עיינו בנספח בסוף הספר, החמה והלבנה - "מעלת המלכות ועלויה לעתיד לבוא", מעמוד 236.

ה. הרויית הצימאון של הנשמה בקדושה ודבקות

אחת ההתמודדויות המרכזיות בתקופתנו בנושא הצניעות היא בתחום עולמות המדיה והתקשורת, אשר משפיעים עלינו בצורה ישירה ועקיפה. משאבים רבים מאוד מושקעים בתעשיית 'תרבות' זו, כדי לגרום לבני האדם לצרוך את אותם סרטים ולצפות בהם.

הסרטים שאפשר לראות הם בנושאים מגוונים, ועם זאת פעמים רבות יש בהם חשיפה של עולמות פנימיים ואינטימיים, שמלווה גם בפריצת גדרי הצניעות.

הביקוש הגדול ל'תרבות' זו נובע מכך שהיא נותנת מענה לרצונם של בני אדם לזכות בהנאה, סיפוק ועונג.

המדיה ותרבות הפנאי מכניסות את האדם למציאות דמיונית ומעניקות לו הרגשה של שחרור ושכחה מהתמודדות עם קשיי החיים ועם הדרישות התובעניות והלחוצות שמלווים את חיינו. בנוסף, הן פתרון קל וזמין למילוי הזמן בעת שעמום וריקנות.

על כן, כחלק מעיסוק בנושא היופי והצניעות בעידן הגאולה, קיים צורך להתמודד עם נושא זה.

חשבו:

אילו יתרונות ואילו חסרונות יכולים להיווצר מתרבות זו?

האם יש מקום להנאה ולעונג ביהדות?

האם ישנה אפשרות למלא את הצורך בהנאה ועונג בדרכים אחרות?

עיינו במקורות הבאים:

אַלְקִים אֵלֵי אַתָּה אֲשַׁחֲרֶךָ [אבְקֶשְׁךָ וְאֲדַרְשְׁךָ] צְמָאָה לָךְ נַפְשִׁי, כְּמָה [עַנִּינִי חֶשֶׁק וְתַאֲוָה] לָךְ בְּשָׂרִי בְּאַרְצֵי צִיָּה וְעַיִן בְּלִי מַיִם. כֵּן בִּקְדָשׁ חֲזִיתֶךָ לְרֵאוֹת עֵדָךְ וְכַבֹּדְךָ.

תהילים סג, ב-ג

כָּאֵיל תִּעְרַג [תַּהַמָּה וְתַצַּעֲקִי; לְשׁוֹן רַצוֹן וְהַשְׁתַּוְקוּקוֹת] עַל אֶפְיָקֵי מַיִם כֵּן נַפְשִׁי תִעְרַג אֵלֶיךָ אֱלֹקִים. צְמָאָה נַפְשִׁי לְאֱלֹקִים לְאֵל חַי מְתֵי אָבּוֹא וְאַרְאֶה פְּנֵי אֱלֹקִים.

תהילים מב, ב-ג

אֲנַעִים זְמִירוֹת וְשִׁירִים אֶאָרוּג. כִּי אֵלֶיךָ נַפְשִׁי תִעְרֹג. נַפְשִׁי חֲמָדָה בְּצַל יְדָךְ. לְדַעַת כָּל רֵחַ סוֹדְךָ.

שיר הכבוד, המושר בקהילות אשכנז בתפילת שבת ויו"ט בבוקר

וכאשר הגיע האדם לידיעת הענין הנכבד הזה [שהקב"ה נמצא בכל מקום בעולם ומשגיח על בני האדם]... ונעשה מצוי לה בחדריה [הקב"ה מצוי לאדם בתוכו פנימה], וכל מקום שמהלכת בהיכלה מוצאתו, כמו שאמר החסיד: "נפשי איתך בלילה אף רוחי בקרבי אשחרך" (ישעיה כו, ט), שוגה [מתענג ומשתעשע] באהבתו בכל מיצוי המחשבה אשר אין בה שום הרהור, כמו שאמר: "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך" (דברים ו, ה) [...].

[...] ואף ישביענה זכרו יותר מן השומן [זכרון ה' משביע את הפש יותר מן המאכל השמן] וירונה שמו יותר מכל מרה [שם ה' מרגיע את הצמא יותר מכל מיני משקים], כמו שאמר: "כמו חלב ודשן תשבע נפשי ושפתי רננות יהלל פי" (תהילים סג, ו). עד שמפנה כל עניניה אליו ותהיה בוטחת בו ושאננה [רגועה וללא דאגות] תמיד, כמו שאמר: "בטחו בו בכל עת עם שפכו לפניו לבבכם אלקים מחסה לנו סלה" (תהילים סב, ט) [...].

[...] וכל מה שחושבת בתארו גדלה תהלתה ורבה שמחתה, כמו שאמר: "התהללו בשם קדשו ישמח לב מבקשי ה' (תהילים קה, ג). עד שתאהב אוהביו ותרום מרוממיו... ותשנא משנאיו ותרחיק רחוקיו.

רס"ג, אמונות ודעות, מאמר ב, יג

דוד המלך משווה בין הצימאון למים ומזון במדבר החם והיבש ובין הרצון לקרבת ה' - מדוע?

מתי את מרגישה צימאון לה? מה מוביל אותך להרגשה זו?

מה מונע מבני האדם להרגיש את התחושה הטבעית של צימאון לה? (ובכלל, כיצד ניתן לחיות בלי קיום תורה ומצוות, בעוד שלא ניתן לחיות בלי מים ומזון?)

מה יכול להרוות ולהזין את הצימאון לה?

כיצד אפשר להגיע לעונג ולהנאה בדבקות עם ה'?

עיינו בדברי המדרש ובדברי הרב קוק:

" וגם הנפש לא תמלא" [...] משל למה הדבר? דומה לעירוני שנשא בת מלכים. אם יביא לה כל מה שבעולם, אינן חשובין לה כלום, למה? שהיא בת מלך, כך הנפש - אילו הבאת לה כל מעדני עולם, אינם כלום לה, למה? שהיא מן העליונים.

מדרש רבה קהלת פרשה ו, פסקה ו

צמאון לאל חי

אי-אפשר למצא מעמד מבסס לרוח כִּי-אֵם בְּאִוִּיר הָאֱלֹקִי [...] אֵם מְעַט פְּחוֹת מְגַדְלָה זֹו יִבְקֶשׁ לוֹ הָאָדָם, הָרִי הוּא מִיַּד טְרוּף כְּסָפִינָה הַמְטַרְפֶּת בַּיָּם. גְּלִים סוֹעֲרִים מִתְנַגְּדִים זֶה לָזֶה יִדְרִיכוּהוּ תְּמִיד מְנוּחָה, מְגַל אֵל גַּל יִטַּל וְלֹא יִדַּע שְׁלוֹ. אֵם יוֹכַל לִשְׁקַע בְּאִיזָה רֶפֶשׁ עֲבָה שֶׁל גְּסוֹת הָרוּחַ וְעֵבִיזוֹת הַהֲרַגְשָׁה, יִצְלַח לוֹ לְמַעַט אֶת אֹר-חַיִּי לְאִיזָה מִשָּׁךְ-זְמוֹן, עַד שֶׁבְּקִרְבוֹ יִדְמָה שֶׁכָּבֵר מְצָא מְנוּחָה. אָבֵל לֹא יֵאָרְכוּ הַיָּמִים, הָרוּחַ יִחְלַץ מִמְסַגְרוֹתָיו וְהַטְרוּף הַקָּלְעִי יִחַל אֶת פְּעֻלוֹ בְּכָל תְּקִיף. מְקוֹם מְנוּחָתָנוּ הוּא רֵק בְּא-לֵהִים.

אָבֵל הָאֱלֹקִים הֵלֵא לְמַעְלָה מְכַל הַמְצִיאוֹת אֲשֶׁר יוֹכַל לְהַכְנִס בְּקִרְבָּנוּ מִמְּנוֹ אִיזָה רְגֵשׁ וְרַעִיּוֹן הוּא, וְכֵל מֵה שֶׁהוּא לְמַעְלָה מְכַל רְגֵשׁ וְרַעִיּוֹן בְּנוֹ הוּא לְעֶרְכָּנוּ אֵין וְאָפֶס וְבִאֵין וְאָפֶס לֹא תוֹכַל הַדַּעַת לְנוּחַ.

הרב קוק זצ"ל, אורות, זרעונים מאמר א'

ביאור

מצד הנשמה האדם הוא חלק אלוקה ממעל, ולכן כל תענוגי העולם אינם יכולים להרוות את צימאונה הפנימי של הנשמה לקרבת אלוקים. נשמת ישראל זקוקה לחיי תורה ומצוות כמו אוויר לנשימה וכמו מזון לגוף.

אלא, שאנו מתקשים לקלוט ולהבין רעיון זה, מכיוון שהאדם נוצר מן העפר – גוף חומרי, ואותו הוא רואה ואותו הוא חש, בעוד שהנשמה והאלוקות שבעולם מסתתרות. לכן במציאות אנו רואים בני אדם צמאים ומתאוים למזון ולסיפוק גופני, ופחות רואים שאנשים 'צמאים' לאלוקות. מקורו של שינוי זה הוא משינוי שעבר העולם.

המצב הטבעי הוא מצב בו יש צימאון חזק ביותר לעבודת ה'. במדרגת חיים זו חיו ישראל בימי בית המקדש – מצב בו היו נביאים רבים בישראל ושרתה השכינה בתוכנו.

אלא, שמדרגה גבוהה זו טמנה בתוכה גם סכנה גדולה: היא הובילה לכך שגם עוצמות היצר היו גדולות ביותר, ולכך שהעם נטה אחרי עבודה זרה. עבודה זרה (שאצלו כיום נתפסת כנטייה 'פרימטיבית' ו'לא מובנת') היא עבירה חמורה ביותר, מכיוון שהיא בגידה בקשר הטבעי שלנו עם ריבוננו של עולם ובקבלת עול מלכותו. עם זאת, ביסודה היא נובעת משורש חיובי – מניסיון של האדם לתת פורקן ומענה מוחשי לאותו צימאון אדיר של קרבת אלוקים הקיים בקרבו.

חכמים בימי בית שני הבינו שאין ברירה אלא להחליש את העוצמה של ה'מתח' הדתי ולהוריד את עוצמת היצר כדי שלא יוסיפו לחטוא בעבודה זרה, אך למעשה כשדבר זה קרה לא נחלשה התאוה לעבודה זרה בלבד, אלא ה'מתח' הדתי כולו נחלש, ועל כן גם הנבואה פסקה (ע"פ יומא סט ע"ב וגר"א בביאורו לסדר עולם רבא פרק ל. בנושא זה עיינו ביחידת הלימוד "זה לעומת זה עשה האלוקים" בפרק יצר ויצירה, בעמוד 130).

באותו זמן השינוי היה נכון וטוב לישראל, מכיוון שהוא איפשר לעם לעבור מחיי רגש בעלי עוצמה רוחנית אדירה לעולם שמתחיל לעסוק בפרטי המצוות וההלכות בצורה שכלתנית.

כך במשך דורות רבים, דווקא ההשקטה של הצימאון שמרה עלינו ואפשרה לאומה להירפא מאותם חטאים שבגינם התחייבה חובת גלות. אך כאמור היה לכך גם מחיר כבד: לא עוד תחושות של מתח רוחני וצימאון לה'. כעת, בדורות של גאולה, הגיעה העת – הצימאון למדרגות נישאות חייב להופיע, והוא אכן הולך ומופיע.

זהו השורש הפנימי בקדושה לתביעת האנושות לעונג ולהנאה, וזוהי הסיבה הפנימית ל'ברירה' של בני האדם לתרבות של פנאי ובילוי: המיית הנשמה וצעקתה היא **לגילוי אלוקות**, וכאשר צימאון זה אינו מתמלא, האדם 'מגן' על עצמו באמצעות 'הסחת דעת' ומציאת 'חלפים זולים' שמבקשים להשכיח מהאדם את האמת הפנימית שלו ולגרום לו שלא להקשיב לנשמתו.

אך אנו קרואים להקשיב לכמיהת הנשמה ולצימאונה, להרוותה בטללי חיים ובעומק אמונה ולגלות את האלוקות הנמצאת בעולם ומשיבה את הנפש (כפי שמבאר הרב קוק בהמשך המאמר 'צימאון לא-ל חי').

מדוע במציאות אנו רואים בני אדם רבים שמקיימים תורה ומצוות ואינם מרגישים שהדבר מוביל לשמחה ולדבקות בה?

מה משמעות העובדה שבדורותינו יש אנשים שבחרים לעזוב את דרך התורה והמצוות?

לימודי האמונה

במיוחד בתקופתנו הנשמה צמאה לאור גדול, וחפצה להבין את המשמעות והחיות הפנימית של קיום תורה ומצוות. משום כך, אף על פי שיש ערך עצום בכל קיום של מצווה ולימוד, ישנה חשיבות מיוחדת בזמננו ללימוד אמונה, חסידות ופנימיות, כדי להשיג את החיות המבוקשת הזאת. דומה, שדווקא עזיבת התורה והמצוות בזמננו נובעת מהצורך הפנימי למצוא תורה מלאת חיים ועונג. כשלא מצליחים בכך, הדבר עלול להוביל לעזיבה של דרך התורה. אנו מאמינים שאין זה אלא שלב מעבר לקראת הופעת חיים רוויי עונג, שמחה ודבקות בה' בעת קיום האדם והעם את המצוות. בעוד שבתקופת הגלות הושם דגש על כך שעל ידי קיום תורה ומצוות נזכה להשיג שלמות ועונג בעולם הבא לאחר המוות, הרי שבזמן הגאולה התביעה הינה להשגת השלמות והעונג כבר בעודנו הולכים בדרכי ה' ומצוותיו פה, בעולם הזה, ההולך ומתקרב לתיקונו השלם.

ח. סיכום

בשלושת הפרקים האחרונים למדנו על כמה נושאים הקשורים זה בזה:

בפרק **'על יופי, גילוי וכיסוי'** למדנו על הגישה הנכונה ליופי ועל הצורך למצוא את האיזון המתאים והבריא ביחס אליו; מצד אחד ביהדות ישנה חשיבות ליופי, ומצד שני ישנה סכנה בסגידה ליופי החיצוני כמטרה העומדת בפני עצמה, כי היופי במהותו צריך לעזור לנו להיפגש עם היופי הפנימי של הדבר ועם ההרמוניה האלוקית האין סופית.

לאחר מכן למדנו על הצניעות; למדנו כי הצניעות היא טבעית ומרוממת את האדם, וכי היא אינה נוגעת רק לאופן הלבוש, אלא היא מידת נפש המתייחסת לכל תחומי חיינו. למדנו על צניעות לעומת פרסום, על הסתפקות בחלקנו לעומת קנאה ותחרות, ועל ענווה לעומת גאווה.

בעקבות חטא אדם הראשון האדם נדרש לבגדים; כלומר, ללא השמירה על גדרי הצניעות האדם עלול לתת משקל יתר למציאות החיצונית כך שלא יוכל לראות מבעד לעולם הגלוי, שהוא כמסך המעלים את הפנימיות. רק בעקבות השמירה על הצניעות זוכה האדם לשחרור מהעולם המוחצן ולראייה פנימית. נמצאנו למדים שדווקא דרישת התורה לכיסוי היא הגורמת לחשיפה של מה שבעומק, ומאפשרת לאדם להכיר עולמות פנימיים.

בפרק **'מה שאני רואה משפיע עלי'** עסקנו בכוח **הראייה**. אנו חיים בעידן מיוחד, בעולם של התפתחות טכנולוגית ודיגיטלית בו ניתן לראות בזמן אמת כל מקום ומקום, וכן ניתן לצלם, להקליט ולשמר מידע רב. התפתחות זו, יש עימה ברכה רבה אך גם סכנה גדולה. אדם שיודע שכוח הראייה הוא מתנה שניתנה לו מאת ה' יתברך למטרה חיובית, יכוון כוח זה למטרתו.

בפרק **'יופי וצניעות בעידן של גאולה'** למדנו על הקשר שבין יופי וצניעות - לבית המקדש וירושלים ותקופת הגאולה. כאשר התגלתה שכינה ועם ישראל ישב

בארצו, יכול היופי להתגלות בצורה שלמה ומפוארת, אומנם הוא הלך והצטמצם בעקבות החורבן והיציאה לגלות. בתקופתנו, עת שבה האומה לארצה, מתחילה להתנוצץ הכנה לאותן מדרגות שזכינו להן בעבר.

זהו השורש הפנימי לתופעות כמו חוצפה, התפשטות כוח הדמיון, והרצון לגילוי של עונג והנאה המופיעות בתקופתנו, ואשר מבשרות כי אנו בפתחו של עידן חדש.

עידן שבו לא נמשיך עוד לחפש את ההנאה בתרבות זרה ובתכנים שאינם מתאימים לנו, המלווים בפריצת גדרי הצניעות והטהרה, אלא עידן שבו הצימאון לאלוקים הולך וגדל, עד ליום שבו המפגש עם ה' ימלא את האדם ואת העם בהרגשת שמחה ועונג בכל מרחבי החיים - "צִמְאָה נַפְשִׁי לְאֱלֹקִים לְאֵל חַי מְתִי אָבוֹא וְאֶרְאֶה פְּנֵי אֱלֹקִים" (תהילים מב, ג).

מה התחדש לכן בעקבות הלימוד על נושא היופי?

כיצד מגלה הצניעות את הפנימיות?

למיטיבות לכת - יחידות לימוד נוספות בנושא יופי בעידן של אולה

א. יופיו של רבי יוחנן

ביטוי נוסף לעוצמת היופי שהתגלה בירושלים אנו מוצאים בדברי חז"ל אודות רבי יוחנן:

רבי יוחנן העיד על עצמו: אנא אישתיירי משפירי ירושלים - אני נשארתי האחרון מהאנשים היפים של ירושלים.

ומי שרוצה לראות מה היה יופיו של רבי יוחנן, שיביא כוס כסף מבית הצורף (כשהיא חדשה ומלובנת ביותר), וימלא אותה גרעיני רימון אדום, וישים זה ורדים אדומים על פיו של הכוס, ויעמיד אותה בין החמה לצל. אותו הזוהר שיש לציור מראה זה, הוא מעין יופיו של רבי יוחנן.

בבא מציעא פד ע"א, מובא בתרגום ועיבוד קל

ועוד מספרת הגמרא אודות יופיו:

שרבי יוחנן היה הולך ויושב על שערי בית הטבילה, והיה אומר (בלבו), כאשר עולות בנות ישראל מטבילת מצווה, שיפגשו בי תחילה, כדי שיזכו שיהיו להם בנים יפים כמוני, ולומדי תורה כמותי (שהיה מוחזק בידם שתמונה הנחקקת בלב האשה משפיעה על דמות ילדיה).

ובהמשך הגמרא מסופר שרבי יוחנן העיד שאחותו יפה ממנו.

שם

למה עם החורבן 'פסקו' להיות אנשים יפים?

איך אפשר להבין את מעשהו של רבי יוחנן?

רבי אלעזר נחלש וחלה, ובא רבי יוחנן לבקר. ראה רבי יוחנן שרבי אלעזר שוכב בבית אפל, גילה זרועו והואר הבית (מעוצמת יופיו).

ראה רבי יוחנן שרבי אלעזר בוכה. אמר לו: מדוע אתה בוכה? אם משום תורה שלא הרבית – הרי כך שנינו "אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכון לבו לשמים" [ועל כן אין לך לבכות על כך], ואי משום מזונות [שרבי אלעזר היה עני ולא זכה לממון] – לא כל אדם זוכה לשתי שולחנות [לחיי רווחה הן בעולם הזה והן בעולם הבא, גם על כך אין ראוי להצטער], ואם משום בנים [צער בנים שנפטרו בצעירותם] – הרי עצם של בני העשירי [שבניו של רבי יוחנן נפטרו, והיה נושא עמו עצם מבנו העשירי, ובכך היה מנחמו].
אמר לו: שבכיו הוא על יופיו [של רבי יוחנן] שעתיד לשוב לעפר. אמר לו: על כך ודאי ראוי לבכות, ובכו שניהם.
בין כך ובין כך, אמר לו חביבים עליך יסורים? אמר לו: לא הם ולא שכרם [בעולם הבא]. אמר לו: תן לי ידך. נתן לו רבי יוחנן ידו והקימו.

ברכות ה"ב

ביאור

מלשון "שפירי ירושלים" אנו למדות שישנו קשר פנימי בין יופיו של רבי יוחנן ובין ירושלים. קדושת ירושלים וגילוי השכינה שבה, מובילים לגילוי של הוד וזוהר של יופי המתפשט אף בבניה.

יופיו של רבי יוחנן הוא כה גדול, שכאשר הוא מגלה את זרועו, מתמלא הבית כולו באור. דבר זה מזכיר את האמור על אודות משה רבנו, שבעת לידתו נאמר עליו: "וַיִּתְּרָא אֱתוֹ כִּי טוֹב" (שמות ב, ב) וכתב רש"י: "כשנולד נתמלא הבית כולו אורה" (שם, ע"פ גמרא סוטה יב ע"א), וכן לאחר מכן, בעת שירד מהר סיני נאמר: "כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדִבְרוֹ אֱתוֹ" (שמות לד, כט), ומכאן ניתן ללמוד את עוצמת השפעת ההארה הנשמטית על הגוף והחומר, עד שהוא בעצמו הופך להאיר ביופי וזוהר מיוחדים.

התיאור על אודות ישיבת רבי יוחנן בשערי טבילה, נראה לכאורה כמנוגד לכללי הצניעות, אך באמת מעשהו נבע מן המודעות ליופיו הייחודי, ורצונו להמשיך יופי מיוחד זה לדורות הבאים בעם ישראל. אם כן, רבי יוחנן לא היה עסוק בראיית נשים ולא רצה שנשים תתאוונה אליו ח"ו, אלא פעל מתוך צניעות וטהרה ומתוך דאגה שמדרגת חיים זו לא תיעלם.

ממקורות אלו, ניתן להתחיל להבין עד כמה גדול החיסרון מאז החורבן, ולאיזה יופי אנו מייחלות ומצפות שיתגלה בעולם, עם חזרת השכינה והקדושה.

ב. תיקון ועילוי כוח הדמיון בזמן הגאולה

נושא נוסף הקשור לבירור היחס ליופי ולאסתטיקה בזמן הגאולה הינו בירור ערכו של כוח הדמיון ('כח המדמה') שבאדם ויחסינו אליו. אנו רואים שהתרבות בימינו מבוססת על כוח זה ונותנת לו משקל רב. הדבר מתבטא בעיקר בסרטים (מתיעוד וידאו של המאורעות ועד לסרטים דמיוניים).

כיצד עלינו להתייחס לכך?

עיינו בדברי הרב קוק:

כל הקולטורה [תרבות] הזמנית בנויה היא על יסוד כח המדמה. זוהי מורשת גורלם האילולי של עמי התרבות האחוזים בכח המדמה, שממנו באה התפתחות היופי הגופני בפועל ובציור מעשי. הולך ומשתכלל כח המדמה, ועמו משתכללים המדעים המעשיים והנסיוניים, ועל פי עליתו של כח המדמה ותפיסתו את החיים מסתלק האור השכלי, מפני שחושב העולם כולו שכל האושר תלוי בפתוחו של כח המדמה.

וכה הולכים הענינים בהדרגה, עד ששרירי השכל שברוח החכמה החולונית גם הם הולכים ונעתקים אל כח המדמה. המליצים והמספרים, הדרמתוריים וכל העוסקים באמניות היפות נוטלים מקום בראש התרבות, והפילוסופיה פוסחת וצולעת ואין לה מעמד מפני שהשכל הנקי הולך ומסתלק. כפי סלוקו של השכל ורוח החכמה כן חוצפא יסגי וחכמת סופרים תסרח יראי חטא ימאסו והאמת תהא נעדרת ופני הדור כפני הכלב.

אותה העדינות הפנימית, הבאה מרוח החכמה, הולכת ונמוגה, השאיפה לרוחניות ואצילות, לדבקות אלהית, לעולם העליון, לזוך המוסר, ברום טהרתו, לציורי המושכלות מצד עצמם ונצחיותם, נעשית חזון יקר.

וכפי אותה המדה, הנוהגת בעולם בכללו, נוהג הדבר בישראל כלפי רוח הקודש ואהבת התורה ברוח פנימי ורעננות עצמית של היהדות הנאמנה, ובעולם שולט רוח מגושם. "אי לך ארץ שמלךך נער ושריך בבקר יאכלו" (קהלת י, טז).
אמנם כל זה הוא יסוד עצה מרחוק, עצת ד' היא להשלים את כח המדמה, מפני שהוא בסיס בריא לרוח העליון שיופיע עליו,
 ומתוך העליונות של התפיסה הרוחנית שקדמה בישראל, הוכרח כח המדמה להתמוגג [להחלש ולהעלים], מה שגרם חלישות לאחיזת רוח הקדש העליון, שעתיד לבא ע"י מלכא משיחא.
 על כן מתבסס כעת רוח המדמה עד שיגמר בכל תיאורו, ואז יהיה כסא נכון ושלם לרוח ד' העליון ויוכשר לקבל אור רוח הקודש עליו, שהוא רוח ד' רוח חכמה ובינה, רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ד'.

הרב קוק זצ"ל, שמונה קבצים ה' קפט

ביאור

בתחילה, כשבית המקדש היה קיים ועוד לא יצאנו לגלות, היה משקל גדול לכוח הדמיון בעולם בכלל ובישראל בפרט, והדבר התבטא בהופעת הנבואה ובעבודת הקורבנות. אולם כוח זה בהופעתו הבוסרית מוביל גם לנטייה אחר עבודה זרה וחטאים, ועל כן מוכרח היה להיחלש, ונפסקה הנבואה, ויצאנו לגלות, ובמקום הנבואה החל להתחזק כוח החכמים והשכל.

כאמור, בתקופתנו אנו רואים שהתרבות נותנת משקל רב ביותר לכוח הדמיון. בהופעתה הנוכחית מציאות זאת נראית שלילית ומרחיקה אותנו מטהרת המחשבה, אך בפנימיות הדברים אנו מאמינים כי יש כאן תחילה של תהליך ללשיבה למדרגה עליונה יותר, שבה כוח הדמיון יהווה בסיס לרוח הקודש בישראל.

כשכח ישראל גדול ונשמתו מאירה בקרבו בהופעה וענפיו המעשיים מתקנים, בסדור מלא, בקדשה ביחוד ובברכה, במקדש וממשלה, בנבואה וחכמה, אז ההתרחבות לצד החל, לענוגי החושים הרוחניים והגשמיים [...] כל אלה טובים הם ומסגלים להרחיב את אור הטוב.

[...] משחשך האור, משגלתה שכינה, משנעתקו רגלי האמה מבית חיה, החל הצמצום להיות נתבע. כל עז חלוני עלול להיות לרועץ, כל יפי טבעי וחשקו עלול להאפיל את אור הקדש ותם הטהרה והצניעות, כל מחשבה שלא נתגדלה כלה במחנה ישראל יכולה להרס את סדר האמונה והחיים הישראליים, כל שמינות קטנה [שפע חומרי] מביאה לידי בעיטה [התרחקות מה'].
 מכאן באו העצב והסגוף, הקדרות והפחדנות, וביותר ממה שפעלו אלה על החיים הגשמיים פעלו על החיים הרוחניים, על רחב המחשבה, על תעופת ההרגשה, עד אשר יקיץ הקץ, שקול קורא בכח: "הרחיבי מקום אהלך, ויריעות משכנותיך יטו, אל תחשכי, האריכי מיתריך ויתדתיך חזקי, כי ימין ושמאל תפוצי וזרעך גוים יירש, וערים נשמות יושיבו" [בזמן הגאולה יש מקום להרחבה והתפשטות כוחות החיים].

הרב קוק זצ"ל, אורות, אורות התחיה טו